

Arne Jon Isachsen

MÅNEDSBREVET

Mars 2011

HVA SKJER I KINA?

I en ettpartistat mangler det per definisjon alternativer. Skal man bli kvitt korrupsjonen i Kina, må man bli kvitt Partiets monopol på makten. Urolighetene i Midt-Østen går ikke upåaktet hen i Midtens Rike. Kunne noe slikt hende her?

Folkekongressen heter Kinas lovgivende forsamling. Hvert år i mars møtes knapt tre tusen delegater i Beijing for å vedta nye lover. I år skal Folkekongressen også debattere og vedta den tolvte femårsplanen gjeldende for perioden 2011-2015. Den ellefte levte. Mens planen la til grunn en årlig økonomisk vekst på 7,5 prosent, ble den realiserede veksten på over 11 prosent. Nær 58 millioner nye jobber ble skapt i byene. I Kina bor det snart flere mennesker i byene enn på landet.

Lørdag 5. mars, da Folkekongressen åpnet, gikk jeg de fem-seks kilometerne fra hotellet til Den himmelske freds plass hvor kongressen holder hus. Flere hundre meter unna kongressbygningen var det satt opp sikkerhetskontroller. Med køer så lange som vonde år gav jeg opp å komme på nært hold av delegatene.

Men en stemning preget av forventning, iblandet litt uro, fikk jeg med meg. Forventninger til Kinas videre vekst og fremgang. Det skaper stolthet hos borgerne. Kina er et land å regne med. Men også iblandet en viss uro. Den sterke veksten til tross, alvorlige ubalanser har bygget seg opp i verdens folkerikeste land. Urolighetene i Midt-Østen går ikke upåaktet hen i Midtens Rike. Kunne noe slikt hende her?

Korrupsjon og økende inntektsforskjeller

I USA kommer den økonomiske veksten i uforholdsmessig stor grad de rikeste til gode. Studier i Kina tyder på det samme. De 90 millioner rikeste byboerne i Kina har en

gjennomsnittlig inntekt på over 70.000 amerikanske dollar, om vi skal tro en nyere studie av fenomenet.¹ Det er langt mer enn offisielle tall viser. Men kaster lys over det forholdet at boligprisene i Beijing nå ikke er så langt unna boligprisene i Washington D. C.

At noen drar i fra andre rent inntektsmessig, blir et større sosialt problem når mye av forskjellene skyldes korrupsjon og andre typer ulovligheter, slik bildet er i Kina. Myndighetene skjønner bedre enn de fleste at det forholder seg slik. Men gjøre noe med det, hvor enkelt er det? Mange av dem som presumptivt burde se det som sin oppgave å rydde opp i uhumsketene, lever selv godt av dem. Det er ikke uvanlig at rike mennesker i Kina har skaffet seg statsborgerskap i andre land. Slik at kan de flytte etter pengene sine om ulovligheter avdekkes.

”Det er ærefullt å bli rik”, sa Deng Xiaoping, grunnleggeren av det moderne Kina som tok over på slutten av 1970-tallet. ”Det er ærefullt med et rettferdig system”, la statsminister Wen Jiabao nylig til. Hvis kone, heter det seg, lever høyt på mannens posisjon.

I en ettpartistat slik Kina er, mangler det per definisjon alternativer. Under Folkekongressens møte stilles det aldri kabinettsspørsmål. Hvorfor det? Fordi det ikke er noen opposisjon som står klar til å ta over makten. Det kinesiske kommunistpartiet går ikke av. Fravær av alternativer er oppskriften på korrupsjon. Eller som kineserne selv sier, skal man bli kvitt korrupsjonen, må man bli kvitt Partiets monopol på makten.

En ny økonomisk modell

Den økonomiske strategien har fokusert på økte industriproduksjon, eksport og investeringer i realkapital. Fokus må nå vris i retning av økt tjenesteproduksjon med bedre vekstvilkår for små og mellomstore bedrifter. Videre må husholdningenes andel av de samlede inntektene øke slik at det private forbruket tar seg opp.

En slik endring i den økonomiske strukturen vil skape vinnere og tapere. Mange statseide industriforetak som lever godt på billig kreditt fra statseide banker, og som nesten ikke betaler utbytte til eierne, vil være blant taperne. Ledelsen i disse selskapene vil neppe like en slik utvikling. Tidligere kunne partiapparatet ta relativt lett på det. Gamle kapitalistlakeier var vel ikke noe å bry seg om? Men med forrige generasjons politiske ledere ble forretningsfolk også invitert inn som medlemmer av Partiet. Disse har dermed en maktbase også politisk for å motsette seg en utvikling der de økonomiske rammebetingelsene for det statsdominerte næringskomplekset svekkes.

For vanlige arbeidstakere er det en klar tendens til store lønnsøkninger. Det har sammenheng med at antall kinesere i arbeidsfør alder nå nesten ikke vokser. Med arbeidskraft som relativt mer knapp faktor, stiger også avlønningen av den. I og med at forbruket må opp i Kina, på bekostning av vekst i eksport og realinvesteringer, er det ønskelig med raskere lønnsvekst. Når konkurranseevnen for Kina svekkes ved høyere lønnsvekst, får myndighetene en god grunn til å holde valutakursen fast. En svekkelse av konkurranseevnen via lønningsseddelen er bedre enn via valutakursen, i det den ønskede omfordeling av inntekt til husholdningene da finner sted.

¹ Se artikkelen ”Dream come true” av Arthur Kroeber i *China Economic Quarterly*, December 2010.

I den nye vekstmodellen skal godene fordeles jevnere. "Inclusive growth" er det nye uttrykket – alle skal med. Det innebærer økte statlige utgifter til helse, pensjon og skole. Hvilket fordrer økte skatteinntekter. I noen store byer eksperimenteres det nå med eiendomsskatt. I tillegg til å bringe inn penger til det offentlige, vil slike skatter trolig dempe folks interesse av å oppbevare verdier i form av tomme boliger. Når det koster noe å eie boliger, vil spekulasjonen her dempes. Problemet med boligbobler blir lettere å håndtere om et egnet opplegg for skattlegging av dem kommer på plass.

En annen side av saken er den uroen og utilfredsheten som mange i Kina føler, som ikke har råd til å skaffe seg egen bolig. For å møte denne utfordringen satser myndighetene nå kraftig på det som heter sosial boligbygging. I løpet av kommende femårs periode skal 36 millioner slike boliger bygges i Kina. Og andelen av bybefolkningen som bor her, skal opp fra 7-8 prosent i dag til 20 prosent om fem år.

Et renere miljø

I Beijing kan du ofte se den luften du puster. Forurensning av elver og vann er ikke noe mindre problem. Jeg tenker på Norge. Ren sne og klar luft går ikke inn i målet på bruttonasjonalprodukt. Men du verden så deilig at det er slik. Kina er et møkkete land. Men arbeidet for å få et renere land, er det nå fullt trøkk på. I den nye femårsplanen skal energiforbruket per BNP-enhet ned med 16 prosent, mot 19 prosent i forrige femårsperiode, ett prosentpoeng under måltallet. Sammensetningen av energiforbruket skal vris fra kull og olje og over mot fornybar energi. Særlig hva gjelder produksjon av vindkraft ligger Kina langt fremme. Videre satses det på skogplanting til binding av CO₂.

Vekst for alle penga gjelder ikke i samme grad som før. Kvaliteten veier tyngre inn. For sentralmyndighetene i Beijing er det en stor utfordring å få myndighetene i provinsene og i byene til å følge opp. Der er man vant med at alt måles i BNP-vekst. Og til at forfremmelse hviler på økt produksjon.

Jasminrevolusjon i Kina?

Kina er ikke som landene Midt-Østen. Midtens Rike er full av urettferdigheter. Men også full av muligheter. I Egypt var det bare urettferdigheter. Kina er et meritokrati. Det betyr gode arbeidsvilkår for de flinkeste.

Lenge har mange sagt at så lenge den økonomiske veksten holder seg oppe i Kina – og alle, tross alt, får det bedre – bevares roen. Så lenge kontrakten mellom Partiet og Folket holdes; vi leverer vekst, sier Partiet, og dere lar oss styre. Men er det slik? Kan det tenkes at med stigende levestandard vokser appetitten på å ha et ord med i laget? Hvilket betyr at legitimiteten til regimet kommer under press.

Under mitt korte Kinabesøk denne gangen, ble jeg vår regimets manglende robusthet. De kinesiske lederne må for all del ikke gjøre noen feil. Derfor er femårsplanen så viktig. Om store feil likevel begås, bør lederne gå. Men det kan de ikke. Noe ryddig og robust system for hvem som skal ta over, finnes ikke. På Island gikk banker konkurs så det sang. Og landets tidligere statsminister stilt for riksrett. Men andre tok over. Stod klare til det. Ikke slik i Kina.

Om myndighetene gjør grove feil i politikken, har ikke systemet innebygget en overgang til nye ledere.

”Den demografiske dividenden” har man snakket om i Kina lenge, nemlig den økonomiske fordel en land har når andelen mennesker i arbeidsfør alder øker. Ettbarnspolitikken gav en slik fordel. Men nå er den tiden over. I fjor sank andelen av folk i arbeidsfør alder i Kina.

Nå snakker man om en ny fordel, den ”institusjonelle dividenden”, nemlig hva Kina har å vinne ved nye og bedre institusjoner. At Kinas politiske system er modent for reformer, har jeg inntrykk av at stadig flere på innsiden mener. Som en av dem sa: ”De må først ha noen kriser før de lykkes med reformer”. Uten at han utdypet nærmere hva slags reformer han hadde i tankene. Enn si hva slags kriser. Enda underligere, han sa ”de” snarere enn ”vi”. Vil ikke folk lenger være ved at de er del av systemet? Hva sier i så fall det om legitimiteten av systemet?

Statsminister Wen Jiabao har tidligere selv flørtet med tanken om demokrati. Denne gangen nøyde han seg med å peke på behovet for bedre ”checks and balances”. Men om han virkelig skal ha bedre kontroll og balanse, kommer man da utenom en form for demokrati?

”I vesten er det kanskje en tendens til å overvurdere holdbarheten av (det kinesiske) regimet”, står det å lese i en leder i Financial Times 1. mars i år. Skribenten er inne på noe der.

10. mars 2011

Tidligere Månedsbrev finnes på min hjemmeside

<http://home.bi.no/fag87025/>